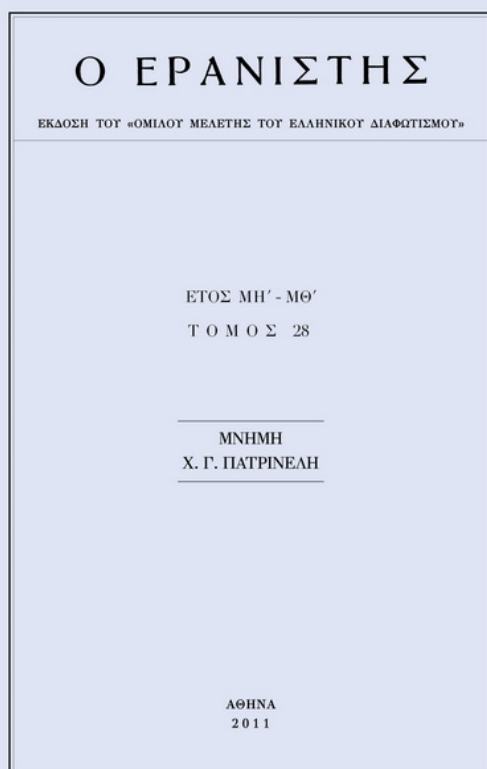

The Gleaner

Vol 28 (2011)

In Memoriam of C. G. Patrinelis

**Ο οικογενειακός τάφος του Γεωργίου Θεοχάρη,
συντρόφου του Ρήγα, στη Λειψία**

Βασίλειος Ν. Μακρίδης

doi: [10.12681/er.142](https://doi.org/10.12681/er.142)

To cite this article:

Μακρίδης Β. Ν. (2011). Ο οικογενειακός τάφος του Γεωργίου Θεοχάρη, συντρόφου του Ρήγα, στη Λειψία. *The Gleaner*, 28, 368–375. <https://doi.org/10.12681/er.142>

Ο ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΟΧΑΡΗ, ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ, ΣΤΗ ΛΕΙΨΙΑ

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΚΑΣΤΟΡΙΑΝΟΥ ΕΜΠΟΡΟΥ Γεωργίου Θεοχάρη (1758-1843) δὲν εἶναι φυσικὰ ἀγνώστο, ἰδιαίτερα μάλιστα σὲ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὸν Ρήγα Βελεστινλή, τὸ ἀπελευθερωτικὸ του κίνημα καὶ τοὺς συντρόφους του. Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Θεοχάρης ἦταν ἐγκατεστημένος στὴ Βιέννη, ὅπου εἶχε δραστηριοποιηθεῖ ἐμπορικὰ σὲ διαφόρους τομεῖς, ἐνῶ εἶχε μάλιστα νυμφευθεῖ τὴν ρωμαιοκαθολικὴ καὶ αὐστριακὴ ὑπήκοο Ἄννα Spiegel τὸ 1786. Ἀνῆκε δὲ στὸν στενὸ κύκλο τῶν συντρόφων τοῦ Ρήγα, εἶχε μυηθεῖ στὰ σχέδιά του καὶ ἦταν ἐνθουσιώδης ὑποστηρικτὴς τους. Ὡς ἐκ τούτου, εἶχε συλληφθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Ρήγα ἀπὸ τίς αὐστριακὲς ἀρχὲς στὰ τέλη τοῦ 1797, κινδύνευσε δὲ νὰ παραδοθεῖ στίς ὀθωμανικὲς ἀρχὲς καὶ νὰ ἔχει τὸ ἴδιο τέλος μὲ τὸν Ρήγα καὶ ἄλλους συντρόφους του. Λόγω τῆς μεσολάβησης τῆς γυναίκας του στίς αὐστριακὲς ἀρχὲς, μὲ τὴν ὁποία εἶχε ἤδη ἀποκτήσει τρία παιδιά (τὸν Δημήτριο, τὸν Νικόλαο καὶ τὴν Αἰκατερίνη), ἔλαβε τελικὰ χάρη καὶ τὸ 1798 ἐξορίστηκε γιὰ ἓνα χρόνο στὴν Frankfurt (πιθανῶς an der Oder), ἐνῶ ἀργότερα τοῦ ἐπιτράπηκε νὰ μετακομίσει στὴ Λειψία τῆς Σαξωνίας, ὅπου καὶ ἐγκαταστάθηκε, παραμένοντας ἐκεῖ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Χάρη δόθηκε ἐπίσης στὸν σιατιστινὸ Κωνσταντῖνο Δούκα (1752-1814), πιθανότατα ἐξαιτίας τῆς ρωσικῆς του ὑπηκοότητος, ὁ ὁποῖος ὑποχρεώθηκε νὰ μεταβεῖ ἀρχικὰ στὸ Chemnitz τῆς Σαξωνίας, ἀπὸ ὅπου μετακόμισε καὶ αὐτὸς ἀργότερα στὴ Λειψία, ὅπου δραστηριοποιήθηκε ἐμπορικὰ.¹

Ἡ ὅλη ζωὴ καὶ δράση τοῦ Θεοχάρη στὴ Βιέννη καὶ δὴ στὰ πλαίσια τοῦ κινήματος τοῦ Ρήγα ἔχουν ἤδη γίνει ἀντικείμενο συστηματικῆς ἔρευνας καὶ μάλιστα μὲ βάση ποικίλο ἀρχεὶακὸ ὕλικό.² Ἀντιθέτως, ἡ μακρὰ περίοδος τῆς ζωῆς του στὴ Λειψία εἶναι ἀκόμη πρακτικὰ ἀ-

1. Οἱ πληροφορίες αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ τὸν Γεώργιο Π. Κρέμο (*Επιστολαὶ Γ. Π. Κρέμου καὶ Ἡθικὴ Στιχογραφία Α. Κ. Βυζαντίου*, Λειψία 1870, σ. xv-xvi), ὁ ὁποῖος βασίστηκε σὲ προφορικὲς μαρτυρίες τοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος Παναγιώτη Παπαναούμ καὶ ἄλλων ὁμογενῶν στὴ Λειψία, οἱ ὁποῖοι εἶχαν γνωρίσει προσωπικὰ τοὺς Θεοχάρη καὶ Δούκα.

2. Βλ. ἐνδεικτικὰ Polychronis K. Enepekides, «Wiener Untersuchungsakten aus dem Jahre 1793 einer griechischen angeblichen Spionageaffäre», *Μακεδονικά* 14 (1956), 373-417· Γεώργιος Λάιος, «Οἱ ἀδελφοὶ Πούλιου, ὁ Γεώργιος Θεοχάρης καὶ ἄλλοι σύντροφοι τοῦ Ρήγα», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος* 12 (1957-1958), 202-270.

νεξερευνήτη και έπομένως άγνωστη, πέρα από άποσπασματικές ειδήσεις και πληροφορίες. Άλλά βεβαίως και ή ίδια ή ιστορία τής έλληνικής κοινότητας τής Λειψίας, τής τόσο σημαντικής για τόν Νεότερο Έλληνισμό ιδίως κατά τόν 18ο και 19ο αιώνα, δέν έχει γραφτεί ακόμη και παραμένει ουσιαστικά άγνωστη, άν εξαιρέσει κανείς βεβαίως όρισμένες προκαταρκτικές σύντομες μελέτες.³ Πρόκειται για ένα θέμα με πάμπολλες και διαφορετικές πτυχές, από τούς Έλληνες έμπόρους και τις ποικίλες δραστηριότητές τους στη Λειψία, τούς Έλληνες ιερωμένους και λογίους που έζησαν και έδρασαν εκεί μέχρι τούς Έλληνες φοιτητές στο φημισμένο πανεπιστήμιό της και τήν έκδοση πληθώρας βιβλίων στα Έλληνικά στη διεθνή αυτήν πόλη τής Σαξωνίας, ή οποία ήταν επίσης μεγάλο κέντρο βιβλίου. Δέν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι ή έλληνική κοινότητα του Άγίου Γεωργίου τής Λειψίας ήταν από τις αρχαιότερες στον γερμανικό χώρο.

Άπό διάφορες πηγές γνωρίζουμε λοιπόν ότι ο Θεοχάρης (Georg Theocharis ή Theochari ή Theochar) ήταν από τά πλέον γνωστά και ευυπόληπτα μέλη τής έλληνικής κοινότητας τής πόλης. Ο ίδιος είχε προφανώς βρεθεί και προηγουμένως από τη Βιέννη στη Λειψία για έμπορικούς σκοπούς, γνωρίζουμε δέ με βεβαιότητα ότι τó 1786 είχε μνηθεί ως πρῶτος Έλληνας στήν τεκτονική στοά Balduin zur Linde τής Λειψίας, φθάνοντας μάλιστα άργότερα στο Βαθμό του Διδασκάλου. Πιθανώς οι γνωριμίες του και οι διασυνδέσεις του αυτές συνέβαλαν στο να φύγει από τόν τόπο εξορίας του και να εγκατασταθεί άργότερα στη Λειψία.⁴ Σέ γερμανικές πηγές αναφέρεται, για παράδειγμα, τó 1828 ως διαμένων μόνιμα στη Λειψία και ως ο έπικεφαλής τής έλληνικής κοινότητας, ενώ μνημονεύεται και ως τόπος καταγωγής του ή Καστοριά τής Μακεδονίας.⁵ Ο Θεοχάρης είχε βοηθήσει διαφόρους Έλληνες στον γερμανικό χώρο, όπως τόν καστοριανό Παναγιώτη Παπαναούμ (1810-1885), ο οποίος είχε διατελέσει πρόξενος τής Ελλάδος στη Λειψία μετά τó 1852. Αυτός είχε διαδεχθεί στη θέση αυτήν τόν άδελφό του Κωνσταντίνο Παπαναούμ, με τόν όποιο ο Θεο-

3. Βλ. ένδεικτικά Frank-Thomas Suppé, «In Sachsen auf Heimatboden – Zur Geschichte der griechischen Gemeinde in Leipzig von ihren Anfängen bis nach 1945», στο Günther S. Henrich (έκδ.), *Evgenios Bulgaris und die Neugriechische Aufklärung in Leipzig*, Leipzig 2003, σ. 13-48 (με άρχαιακό ύλικό και πολλές άναφορές στον Θεοχάρη).

4. Βλ. σχετικά Ίλια Χατζηπαναγιώτη-Sangmeister, *Ο Τεκτονισμός στην έλληνική κοινωνία και γραμματεία του 18ου αιώνα. Οι γερμανόφωνες μαρτυρίες*, Αθήνα 2010, σ. 63, 76, 134, 219-220.

5. Βλ. *Kirchlich-statistisches Handbuch für das Königreich Sachsen* [...], bearbeitet von Wilhelm Haan und herausgegeben von Carl Kamming, Dresden 1828, σ. 354.

χάρης συνεργαζόταν έμπορικά και ό όποϊος είχε άρχικά διαδεχθεϊ τόν Θεοχάρη στη θέση τοῦ προξένου (1843-1852). Ό Θεοχάρης είχε μάλιστá υποδεχθεϊ τó 1822 τόν δωδεκαετῆ Παναγιώτῃ Παπαναούμ στο σπίτι τοῦ στη Λειψία, όταν αὐτός είχε φθάσει μόνος τοῦ ἐκεῖ γιά νά συναντήσῃ τόν ἀδελφό τοῦ Κωνσταντίνου μετá από μακρὸ ταξίδι, ἔχοντας ξεκινήσει ἀπό τὴν Καστοριά.⁶ Ό Θεοχάρης είχε ἐπίσης συμβάλει τó 1819 στὴν προσπάθεια γιά τὴ μεταφορὰ ἀπό τó Göttingen στὴ Βιέννη τοῦ ἄρρωστου φοιτητῇ Ἰωάννῃ Παπαδόπουλου, τοῦ μεταφραστῇ τῆς *Τριγένειας* τοῦ Goethe στὰ ἑλληνικά, ό όποϊος ὁμως τελικά πέθανε στὴ Βιέννη ἀπό φυματίωση.⁷ Όταν πέθανε ό Κωνσταντίνος Δούκας τó 1814 στὴ Λειψία, κατέστησε με συμβολαιογραφικὴ πράξη γενικό διαχειριστῇ τῆς διαθήκης τοῦ τόν Θεοχάρη —μία ἀπόδειξη ὅτι καὶ οἱ δύο ἄνδρες είχαν πλήρως διατηρήσει τοὺς στενοὺς δεσμούς τοὺς, τοὺς όποϊοὺς είχαν δημιουργήσει παλαιότερα ὡς σύντροφοι τοῦ Ρήγγα.⁸ Βεβαίως, δὲν είχαν λείψει καὶ τὰ διάφορα προβλήματα, ὅπως ἡ δικαστικὴ διαμάχη τοῦ Θεοχάρη με διάφορα μέλη τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας τῆς Λειψίας στὰ 1828-1829.⁹ Μετá τὴν ἔλευση τοῦ βασιλιᾶ Όθωνα στὴν Ἑλλάδα τó 1833, ό Θεοχάρης διετέλεσε πρῶτος πρόξενος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος στὴ Σαζωνία ἀπό τó 1834 μέχρι τó θάνατό τοῦ τó 1843. Επίσης είχε ἀνακηρυχθεϊ Ἰππότης τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος, τοῦ παλαιότερου Τάγματος Ἀριστείας τοῦ νεοσύστατου τότε ἑλληνικοῦ κράτους, μία τιμὴ ἡ όποία ἀναφέρεται συχνά στὰ βιογραφικά τοῦ στοιχεῖα.

Στó παρόν παρασχόλημα θά παρουσιάσω ἓνα ψῆγμα ἀπό τὴν μακρὰ αὐτὴ παρουσία καὶ δράση τοῦ Θεοχάρη στὴ Λειψία. Συγκεκριμένα πρόκειται γιά τόν τάφο τῆς οἰκογένειας Θεοχάρη, ἀπό τόν όποϊό ἓνα μικρὸ ἐνθύμημα διασώζεται μέχρι σήμερα στοῦ Alter Johannisfriedhof στὴ Λειψία, στοῦ πέμπτου τμήμα (Fünfte Abteilung) τοῦ νεκροταφείου. Πρόκειται γιά μία ἐνεπίγραφη πλάκα ἐρυθρωποῦ χρώματος ὕψους 1,41 μ. καὶ πλάτους 84,5 ἐκ., ἐντοιχισμένη σέ ἓνα κοίλωμα, ἡ όποία φέρει τὴν ἀκόλουθῃ ἐπίγραφῃ: «Ruhestaette der Familie Theochar 1831» (βλ. τὴν ἀκόλουθῃ φωτογραφία), δηλαδὴ τόπος ἀναπαύσεως τῆς οἰκογένειας Θεοχάρη. Ἡ πλάκα αὐτὴ καθόριζε τόν συγκεκριμένο χῶρο τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου τοῦ Θεοχάρη στοῦ ἀνωτέρω νεκροταφείου, ό όποϊος ἦταν παλαιότερα περιφραγμένος καὶ περιελάμβανε διάφορες μικρὲς ἐπιτύμβιες πλάκες με τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας Θεοχάρη, τὰ όποια ἦταν ἐνταφιασμένα ἐκεῖ. Δυστυχῶς οὔτε τó περίφραγμα οὔτε οἱ μικρὲς αὐτὲς

6. Βλ. σχετικὰ Παναγιώτης Μουλλάς, *Ρήγεις καὶ συνέχειες. Μελέτες γιά τόν 19ο αἰώνα*, Ἀθήνα 1993, σ. 117-165.

7. Βλ. Georgios Polioudakis, *Die Übersetzung deutscher Literatur ins Neugriechische vor der Griechischen Revolution von 1821*, Frankfurt am Main 2008, σ. 263.

8. Βλ. Frank-Thomas Suppé, «In Sachsen auf Heimatboden», *δ.π.*, σ. 37-39.

9. Στó ἴδιο, σ. 22-29.

πλάκες σώζονται σήμερα. Τοῦτο ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι τὸ συγκεκριμένο νεκροταφεῖο, τὸ παλαιότερο στὴ Λειψία, ὑπέστη πολλές καταστροφές, τόσο κατὰ τὸν Δεύτερο Παγκόσμιον Πόλεμο, ὅποτε καταστράφηκε καὶ ἡ παρακείμενη Johanniskirche, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα κατὰ τὴν περίοδο τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας. Οἱ νεότερες πολεοδομικὲς ἀλλαγές πὺλ ἐγέναν στὴν περιοχή ἐπηρέασαν ἐπίσης τὴν κατάστασιν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖο ὅμως ἀνακαινίσθηκε καὶ θεωρεῖται σήμερα προστατευόμενον μνημεῖο, δεδομένου ὅτι σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴν πλούσια ἱστορία τῆς πόλης.¹⁰

Τὰ σχετικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν οἰκογενειακὸ τάφο τοῦ Θεοχάρη μποροῦν νὰ ἀντληθοῦν ἀπὸ διάφορες πηγές. Ἀρχικὰ ἡ ταφὴ τοῦ Θεοχάρη στὸ ἐν λόγω νεκροταφεῖο μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Γ. Π. Κρέμο: «ἐνθα καὶ τελευτήσας ἐτάφη ἐν τῷ παλαιῷ πολυανδρίῳ τῷ παρὰ τῷ νοσοκομείῳ τοῦ Ἰωάννου (Johannishospital)». ¹¹ Πιὸ συγκεκριμένες πληροφορίες γιὰ τὸν τάφο ἀναφέρει ἀρχικὰ ὁ Heinrich Heinlein, ὁ ὁποῖος ἐξέδωσε μίαν πρώτη λεπτομερὴ περιγραφὴ τοῦ ὅλου νεκροταφείου, μάλιστα ἕνα χρόνο μετὰ τὴν τελευτὴ τοῦ Θεοχάρη. Ἐκεῖ κάνει λόγο γιὰ τὸν τάφο τῆς οἰκογένειας Θεοχάρη στὴ θέση ἐνταφιασμοῦ μὲ ἀριθμὸ 79, στὸ πέμπτο τμήμα τοῦ νεκροταφείου. Ἐκεῖ βρίσκονταν ἐνταφιασμένοι ἀρχικὰ ὁ Κωνσταντῖνος Βοῦλτζος (Wulzo), πολίτης καὶ ἔμπορος ἀπὸ τὴν πόλιν Constantine τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποβιώσει τὸν Ἰούλιο τοῦ 1843. Ὁ Heinlein ἔκανε ἐδῶ λάθος καὶ προφανῶς ἐννοοῦσε τὴν Καστοριά, ἀπὸ τὴν ὁποία καταγόταν ὁ Βοῦλτζος, ὅπως καὶ ὁ Θεοχάρης. Ἐκεῖ ἦταν ἐπίσης ἐνταφιασμένος —σύμφωνα μὲ τὸν Heinlein— καὶ ὁ Γεώργιος Θεοχάρης, πολίτης καὶ ἔμπορος, βασιλικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος καὶ «Ἰππότης τοῦ Χρυσοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος» (Ritter des goldenen Erlöserordens), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποβιώσει τὸν Αὐγούστο τοῦ 1843 σὲ ἡλικία 86 ἐτῶν.¹² Ἐδῶ ἔγινε προφανῶς ἀναφορὰ εἰδικὰ στὸ ἀξίωμα καὶ στὴν τιμὴ τοῦ Θεοχάρη ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ κράτος τότε, στοιχεῖα στὰ ὁποῖα ἀναφερθῆκαμε ἤδη καὶ τὰ ὁποῖα πιθανῶς νὰ μνημονεύονταν στὴν ἐπιτύμβια πλάκα του.

10. Πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ νεκροταφείου αὐτοῦ βρίσκονται τόσο σὲ παλαιότερα ὅσο καὶ σὲ νεότερα κείμενα. Βλ. ἐνδεικτικὰ Karl Christian Carus Gretschel, *Der Friedhof bei St. Johannis. Ein Beitrag zur Geschichte Leipzig's*, Leipzig 1836, καὶ Leipzig. *Der Friedhofswegweiser. Diesseits und Jenseits*, 4. Ausgabe, Leipzig 2010, σ. 71-73.

11. Γεώργιος Π. Κρέμος, *Ἐπιστολαί*, β.π., σ. xvi.

12. Heinrich Heinlein, *Der Friedhof zu Leipzig in seiner jetzigen Gestalt oder Vollständige Sammlung aller Inschriften auf den ältesten und neuesten Denkmälern daselbst*, Leipzig 1844, σ. 177.

Ἡ ἐντοιχισμένη ἐνεπίγραφη πλάκα ἀπὸ τὸν οἰκογενειακὸ τάφο τοῦ Θεοχάρη
Leipzig, Alter Johannisfriedhof, Fünfte Abteilung
(Φωτογραφία τοῦ συγγραφέα)

Ἐπίσης καὶ ἓνας ἄλλος ἱστορικὸς τῶν νεκροταφείων τῆς πόλης τῆς Λειψίας, ὁ Paul Benndorf, ἀναφέρθηκε τὸ 1922 στὸν ἐν λόγῳ τάφο μὲ κάποιες ἐπιπλέον πληροφορίες.¹³ Συγκεκριμένα ἀνέφερε πάλι τὴ θέση ἐντα-

13. Paul Benndorf, *Der Alte Johannisfriedhof in Leipzig. Ein Beitrag zur Stadtgeschichte*, Leipzig 1922, σ. 181. Πβ. ἐπίσης Paul Benndorf, *Der alte Leipziger Johannisfriedhof und die Rats- oder Hospitalgruft. Ein Beitrag zur Stadtgeschichte*, Leipzig 1907, στήλη 57.

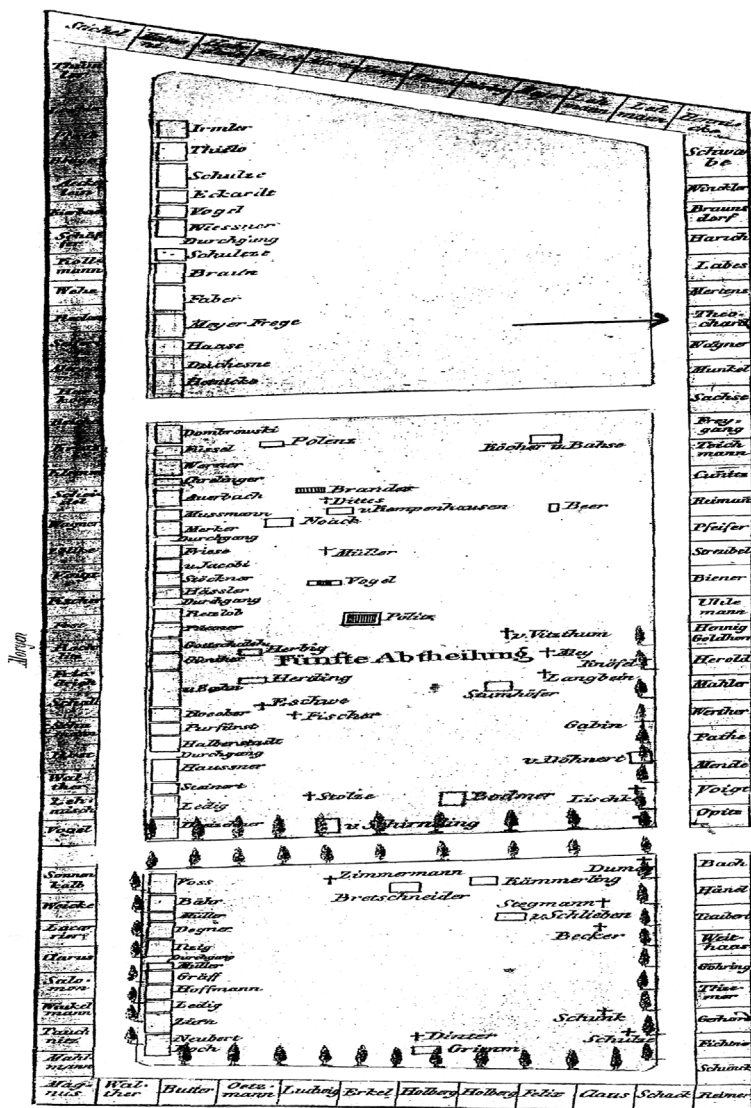
φιασμοῦ με ἀριθμὸ 79 στὸν διαχωριστικὸ τοῖχο μεταξὺ τοῦ τέταρτου καὶ τοῦ πέμπτου τμήματος τοῦ νεκροταφείου καὶ δὴ πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ πέμπτου τμήματος. Τῇ συγκεκριμένῃ θέσῃ εἶχε ἀγοράσει γιὰ οἰκογενειακὸ τάφο ὁ ἔμπορος Θεοχάρης στὶς 5 Ἰουλίου 1831, ὁ ὁποῖος ἀπεβίωσε τὸ 1843 σὲ ἡλικία 86 ἐτῶν. Ἡ πληροφορία αὐτὴ ἐξηγεῖ ἐπομένως τὴν ἐμφανιζόμενη ἡμερομηνία «1831» στὴ διασωζόμενη πλάκα. Ἡ ἀγορὰ αὐτὴ ὀφειλόταν προφανῶς στὸ θάνατο τῆς γυναίκας του Ἄννας Spiegel, ἡ ὁποία εἶχε ἀποβιώσει τὸ 1831 σὲ ἡλικία 60 ἐτῶν καὶ ἦταν ἐνταφιασμένη ἐκεῖ. Σύμφωνα με τὸν Benndorf, στὸν οἰκογενειακὸ αὐτὸν τάφο ἦταν ἐπίσης θαμμένα καὶ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογένειας Θεοχάρη/Spiegel καὶ Βούλτζου. Ὅπως προαναφέραμε, δὲν σώζονται ὅμως σήμερα οἱ ἐπιτύμβιες πλάκες γιὰ τὰ πρόσωπα αὐτά, μάλιστα δὲ οὔτε τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοχάρη. Ἀλλὰ προφανῶς ὁ Benndorf τίς εἶχε δεῖ τὸ 1922 καὶ ἔτσι μπόρεσε νὰ περιγράψῃ κάποιες ἀπὸ αὐτὲς σύντομα.

Ποιὸς ἦταν ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος Βούλτζος καὶ πῶς συνδέονταν συγγενικὰ με τὸν Θεοχάρη; Δὲν ἔχουμε πρὸς τὸ παρὸν συγκεκριμένες πληροφορίες, ἀλλὰ ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὅτι καταγόταν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν Καστοριά καὶ ὅτι ἀσχολοῦνταν με τὸ ἐμπόριο δερμάτων καὶ γούνας στὴ Λειψία. Οἱ Θεοχάρης καὶ Βούλτζος ἀναφέρονται ἐπίσης ὡς οἱ μόνοι συνδρομητὲς ἀπὸ τὴ Λειψία ἐνὸς ἀντιτύπου ὁ καθένας τῆς δεύτερης ἐκδόσεως τοῦ τρίτου Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης τοῦ Ἀνθιμου Γαζῆ (Βιέννη 1837), με ἐπιμέλεια τοῦ Κωνσταντίνου Γκαρμπολᾶ τοῦ Ὀλυμπίου καὶ τοῦ Χριστοδούλου Ματακίδου τοῦ Σαμίου. Ὁ Θεοχάρης φαινόταν ὅτι δώριζε μάλιστα τὸ ἀντίτυπο τῆς συνδρομῆς του στὴν ἐλληνικὴ σχολὴ τῆς πατρίδος του Καστοριάς. Ἀργότερα διαβάζουμε σὲ μία ἐφημερίδα τῆς Λειψίας γιὰ τὴν ἐπίσημὴ δικαστικὴ ἀνακοίνωση σχετικὰ με τὴν πτώχευση τῆς ἐταιρείας «Γ. Θεοχάρης καὶ Υἱός» (G. Theochar und Sohn) στὶς 14 Ἀπριλίου 1859, τὴν ὁποία κατεῖχαν τότε οἱ ἔμποροι Γεώργιος Θεοχάρης τοῦ Δημητρίου (Georg Demeter Theochar), προφανῶς ἐγγονὸς τοῦ δικοῦ μας Θεοχάρη ἀπὸ τὸν γιό του Δημήτριο, καὶ Γεώργιος Βούλτζος (Georg Wulzo).¹⁴ Ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐταιρεία τὴν ὁποία εἶχε συστήσῃ ἀρχικὰ στὴ Λειψία ὁ Γεώργιος Θεοχάρης με τὸν γιό του Δημήτριο.¹⁵ Καθίσταται προφανὲς ὅτι οἱ δύο αὐτὲς οἰκογένειες συνδέονταν με πολλοὺς συγγενικοὺς καὶ ἐμπορικοὺς δεσμούς, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουν νὰ διερευνηθοῦν περαιτέρω.

Σημαντικὸ εἶναι πάντως τὸ γεγονὸς ὅτι, παρὰ τίς πολλὰ καὶ ποικίλες καταστροφές καὶ ἀλλαγές ποὺ ἔγιναν στὸ νεκροταφεῖο αὐτὸ στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, με ἀποτέλεσμα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς διασωζόμενους τάφους νὰ

14. Βλ. *Leipziger Zeitung. Erste Beilage zu No. 91 der Leipziger Zeitung*, Sonntag, den 17. April 1859, σ. 1893.

15. Βλ., μετὰξὺ ἄλλων, Γεώργιος Λάιος, «Οἱ ἀδελφοὶ Πούλιου», ὁ.π., σ. 267-268.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἐνθετο χάρτη στὸ βιβλίο τοῦ Paul Benndorf
 (Der Alte Johannisfriedhof in Leipzig. Ein Beitrag zur Stadtgeschichte,
 Leipzig 1922), ὅπου τὸ πέμπτο τμήμα τοῦ νεκροταφείου
 καὶ ἡ θέση τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου τοῦ Θεοχάρη

ἔχουν χαθεῖ ὀριστικὰ ἢ νὰ ἔχουν μετακινηθεῖ καὶ νὰ μὴν βρίσκονται πλέον στὸ ἀρχικὸ τους σημεῖο, ὁ οἰκογενειακὸς τάφος τοῦ Θεοχάρη φαίνεται ὅτι παραμένει κατὰ πάσα πιθανότητα ἀκόμη στὴν ἀρχικὴ του θέση· καὶ τοῦτο παρότι στὸν τοῖχο ὅπου βρίσκεται ἡ παραπάνω ἐνεπίγραφη πλάκα, ἔχουν γίνεи προφανῶς μεταγενέστερες ἐργασίες καὶ αὐτὸς δὲν σώζεται στὴν ἀρχικὴ του κατάστασις. Ἡ παραπάνω ὑπόθεσις συνάγεται ἀπὸ ἓνα λεπτομερὲς σχέδιο τοῦ συνολικοῦ νεκροταφείου μὲ τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν ἐνταφιασμένων προσώπων, τάφων καὶ μνημείων, τὸ ὁποῖο εἶχε συντάξει καὶ δημοσιεύσει ὁ προαναφερθεὶς Paul Benndorf στὸ βιβλίο του. Ἀπὸ τὸ σχέδιο αὐτὸ (βλ. τὴν τμηματικὴ ἀναπαραγωγὴ του ἐδῶ) καὶ ἀπὸ τὴ σημερινὴ κατάστασις τοῦ νεκροταφείου μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἐντοιχισμένη αὐτὴ πλάκα τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου τοῦ Θεοχάρη βρίσκεται ἀκόμη σήμερα στὸ ἀρχικὸ τῆς σημεῖο ἢ ἔστω πολὺ κοντὰ σὲ αὐτὸ ἀπὸ τὸ 1831, ὁπότε αὐτὴ εἶχε τοποθετηθεῖ ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορά.

Ἐπομένως, ἔστω καὶ ἂν τὰ ὑπόλοιπα τμήματα τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου τοῦ Θεοχάρη ἔχουν μᾶλλον ἀπωλεσθεῖ, ἡ ἐνεπίγραφη αὐτὴ πλάκα ἀποτελεῖ ἐνθύμημα ὅχι μόνο ἑνὸς ἐξέχοντος μέλους τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τῆς Λειψίας καὶ πρώην συντρόφου τοῦ Ρήγα, ἀλλὰ καὶ τῆς γενικότερης ἱστορικῆς ἐλληνικῆς παρουσίας στὴ σημαντικὴ αὐτὴ γιὰ τὸν Νεότερο Ἑλληνισμὸ πόλιν τῆς Σαξωνίας.